

An Anthropological Study of Folk Culture in Shaping the Fatalistic Disposition among the Turkmen Ethnic Group and Its Role in Disease Prevention and Treatment¹

Payam Sadrieh², Vahid Rashidvash*³, Yaghoob Sharbatian⁴, Ali Basseri⁵

Received: 04/11/2024

Accepted: 15/04/2025

* Corresponding Author's E-mail:
Vah.rashidvash@iauctb.ac.ir

Abstract

Health and its maintenance are fundamental needs of human societies, yet health is closely intertwined with culture. The community under study shows a significantly higher cancer risk compared to the global average. Analyzing the belief system of this society reveals how certain cultural perceptions and behaviors contribute to increased

1. This paper is extracted from the PhD dissertation of Payam Sadrieh in the department of sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University.

2. Ph.D. Student of Anthropology, Department of social Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran <https://orcid.org/0009-0001-3204-1494>

3 .Department of social Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0000-0002-8310-6411>

4. Department of social Sciences, Garmsar branch, Islamic Azad University, Garmsar, Iran.

<https://orcid.org/0000-0002-0808-1146>

5. Associate Professor of Communication and Media, Faculty of Humanities, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

<https://orcid.org/0000-0003-3315-0844>

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

disease risk. Folklore plays a pivotal role within the cultural system of societies in shaping both perceptions and behaviors. In this specific context, folklore serves as a foundational element in the construction of a fatalistic worldview, which leads to behaviors that elevate cancer risk. The main aim of this article is to identify the beliefs and linguistic practices embedded in Turkmen folklore that have contributed to the emergence of a fatalistic disposition. Findings indicate that folklore acts as a key factor in generating and reinforcing fatalistic attitudes in the studied society. This disposition plays a particularly significant role during the two major transitional stages in Turkmen life/ birth and marriage/ and ultimately undermines effective screening, prevention, and treatment by fostering a sense of inevitability.

Keywords: Folk culture; Turkmen ethnic group; fatalistic disposition; interpretive anthropology; oral literature.

Introduction Research

Background

The role of folklore in dealing with diseases has generally received little attention from researchers. However, in the Turkmen community, it has been explored in a few works. Ghogh, in a book titled *Yapraq*, collected, described, and translated a range of Turkmen cultural elements including oral literature such as folktales, lullabies,

laments, proverbs, and idioms. Additionally, Rasekh Yildirim, in his book *History and Culture of the Turkmens*, provides historical background and highlights aspects of Turkmen folk culture, including linguistic and literary traditions. Houshmand and Dazi, in *Turkmen Proverbs*, compiled and translated one hundred Turkmen proverbs into Persian, English, and Arabic, offering further insight into Turkmen oral culture.

Goals, questions, and assumptions

This article employs the theoretical framework of interpretive anthropology and utilizes thick description to reinterpret cultural concepts relevant to the research problem. In the interpretive approach, the anthropologist acts like a literary critic, analyzing cultural behaviors as texts that must be read and interpreted. Clifford Geertz emphasizes the notion of "anthropological transparency," seeking to represent a deep and nuanced understanding of cultural phenomena. From this perspective, society is treated as a text, and folk culture as a collection of texts in which human actions are culturally embedded. The main objective of this study is to understand the beliefs and linguistic actions within Turkmen folklore that contribute to the formation of a fatalistic disposition. This article seeks to answer the following questions: What role does folklore play in the social construction of a fatalistic mindset in the studied society? What are the defining characteristics of folk culture in the Turkmen community? Which elements of folk culture have the greatest impact on shaping the fatalistic worldview among the Turkmen?

For decades, the Turkmen community has experienced the highest rates of gastrointestinal cancer. Research conducted in this area highlights the significant role of culture in shaping high-risk

behaviors. During an investigation into the cultural factors that hinder effective prevention, screening, and treatment of gastrointestinal cancer in the studied society, the researcher encountered several cultural constructions among which the most critical was the social construction of fatalistic ideology. One of the key contributors to this fatalistic worldview is the folklore of the Turkmen people, which plays a major role in both primary and secondary socialization processes. Folklore, therefore, operates on several levels in shaping this ideology. The first is the religious level. At this level, the general religious framework of the Turkmen people functions in a particular way that reinforces fatalistic beliefs and reflects a specific configuration of religious life. Notably, practices such as pilgrimage and intercession are considered sacred. In the studied community, holy sites play a central role. In fact, pilgrimage within Turkmen folk culture assumes a function of survival or endurance, particularly in situations where the life of an individual or group is perceived to be under threat. The second level is oral literature, which is manifested through prose narratives, folk songs, poems, lullabies, and more. These forms not only guide the social upbringing of individuals from birth to adulthood but also play a pivotal role in shaping the character of people within various ethnic and tribal groups. The lived experience of the Turkmen people has historically been accompanied by suffering and hardship, further reinforcing this fatalistic orientation.

Transmission of Fatalism in Turkmen Oral Literature: What is passed down from generation to generation in the oral literature of the Turkmen people, more than anything else, is the fate of suffering that

defines this ethnic group. This suffering is regarded as an inevitable part of their destiny.

Conclusion

The fatalistic worldview is one of the dominant constructs in the studied community, significantly influencing the local healthcare system. This influence is particularly evident in the lack of effective treatment for gastrointestinal cancers, as people often rely on non-medical methods instead of timely medical intervention. As a result, the crucial window of treatment, which is typically within six months to a year after symptom onset, is often missed. Pilgrimage sites, sacred places, holy trees, and footsteps of saints are deeply embedded in Turkmen folk culture and are closely linked with rituals of intercession. These sites serve as spaces where people seek divine intervention, reinforcing the fatalistic mindset. Within this phenomenon, two practices√ intercession (tawassul) and seeking blessings (tabarruk)√ intensify the fatalistic approach. Turkmen oral literature predominantly revolves around two major life transitions√ birth and marriage. Although this literature encompasses a wide range of educational themes with both explicit and implicit social functions, it nonetheless plays a significant role in both primary and secondary socialization, thereby reinforcing fatalistic ideas. The most prominent influence of fatalism in this context comes from lullabies during early childhood socialization and lamentations (lā leh-khwā ni) during later rites of passage. These traditions are deeply woven into the social fabric and carry forward the ideology of predetermined fate. Fatalistic

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 13, No.64

September -October 2025

Research Article

beliefs serve as a mental barrier to preventive behavior, as individuals often attribute health outcomes to destiny or divine will. Consequently, the fatalistic mindset/ shaped by multiple factors, especially folklore/ delays screening, prevention, and effective treatment of life-threatening illnesses, and thus disrupts the functioning of the health system in the community.

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری انگاره تقدیر‌گرا در قوم ترکمن و نقش آن در پیشگیری و درمان بیماری‌ها^۱

پیام صدریه^۲، وحید رشیدوش^{۳*}، یعقوب شربتیان^۴، علی باصری^۵

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۴ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۶)

چکیده

موضوع سلامت و حفظ آن از نیازهای اساسی جوامع انسانی است که با مسئله فرهنگ ارتباط مستقیم دارد. جامعه مورد مطالعه این پژوهش دارای ریسک سرطان بالا نسبت به سطح استاندارد جهانی است. مطالعه نظام باورها در جامعه مورد مطالعه تبیین‌گر باورهایی است که وفق آن انگاره‌ها و رفتارها، در افزایش ریسک بیماری مؤثر واقع می‌شود. فولکلور در سامانه

^۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری پیام صدریه در گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی است.

^۲ دانشجوی دکتری مردم‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
<https://orcid.org/0009-0001-3204-1494>

^۳ استادیار مردم‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
*Vah.rashidvash@iauctb.ac.ir
<https://orcid.org/0000-0002-8310-6411>

^۴ استادیار مردم‌شناسی گروه مردم‌شناسی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران
<https://orcid.org/0000-0002-0808-1146>

^۵ دانشیار ارتباطات و رسانه، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران
<https://orcid.org/0000-0003-3315-0844>

فرهنگی جوامع و در شکل‌گیری انگاره‌ها و رفتارها نقش برجسته‌ای دارد. این تأثیر در جامعه مورد مطالعه یکی از عوامل برساخت انگاره‌ها از جمله انگاره تقدیرگراست که منشأ رفتارهایی در جهت افزایش ریسک سرطان است. بنابراین هدف اصلی این مقاله عبارت است از شناخت باورها و کنش‌های زبانی موجود در فولکلور ترکمن که در پیدایش انگاره تقدیرگرا مؤثر بوده است. در این مقاله پارادایم انسان‌شناسی تفسیری در رویکرد کلیفورد گیرتز به‌عنوان چارچوب نظری در نظر گرفته شد و با استفاده از روش‌های مردم‌نگاری و تمرکز بر تکنیک مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته همراه با مطالعات اسنادی، به گردآوری داده‌ها پرداخته شد. یافته‌های این پژوهش حاکی از نقش فولکلور به‌عنوان یکی از عوامل موجد و تقویت‌کننده انگاره تقدیرگرایی در جامعه مورد مطالعه است. این انگاره بیش از هر چیز در دو گذار اصلی زندگی ترکمن‌ها (تولد و ازدواج) ایفای نقش می‌کند و در نهایت موضع غربالگری، پیشگیری و درمان مؤثر را در جامعه مورد مطالعه کم‌رنگ می‌کند.

واژه‌های کلیدی: فرهنگ عامه، قوم ترکمن، انگاره تقدیرگرا، انسان‌شناسی تفسیری، ادبیات

شفاهی.

۱. مقدمه

دانش انسان‌شناسی در معنای کلی عبارت است از شناخت همه‌جانبه انسان در گستره تاریخی و جغرافیایی‌اش که متأثر از یک دانش عملی در تمام ابعاد توسعه و پیشرفت بشری است و از انسان‌های اولیه تا انسان‌های امروزی را شامل می‌شود (لومبار، ۱۳۹۷، ص. ۲۹). انسان‌شناسی فرهنگی به مسئله فرهنگ می‌پردازد و فرهنگ‌های انسانی را در گستره‌های مختلف مورد مطالعه قرار می‌دهد. آنچه در انسان‌شناسی فرهنگی مورد توجه است، مسئله اصالت فرهنگ، به‌عنوان تجربه زیسته اقوام و ملل است. هر آنچه در ارتباط با فرهنگ قرار گیرد در دانش انسان‌شناسی مورد توجه است و از این منظر

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... _____ پیام صدریه و همکاران

می‌توان انسان‌شناسی را در حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای نیز دانشی کارآمد قلمداد کرد، زیرا هیچ حوزه‌ای از دانش منفک و جدا از فرهنگ نیست.

انسان‌شناسی پزشکی نیز یکی از گرایش‌های انسان‌شناسی است که به مسئله سلامت به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین و بدیهی‌ترین نیازهای جوامع انسانی توجه دارد. جوامع انسانی هرچند در تلاش‌اند بیشترین بهره را از سلامت و بهداشت به‌دست آورند، اما تأمین این نیاز، نه تنها در دستورالعمل‌های پزشکی و بهداشتی، بلکه در پرتو شناخت دیدگاه‌ها و باورهای فرهنگی جوامع ممکن می‌شود (متین، ۱۴۰۱، ص. ۲۷). درنهایت انسان‌شناسی پزشکی به انطباق مفهومی و روش‌شناختی می‌رسد، که به نوبه خود نوآوری فرارشته‌ای را درمورد مسائل مربوط به سلامت بدن، ذهن، فرد، جامعه و محیط پرورش می‌دهد. انسان‌شناسی پزشکی از رویکردهای نظری مختلف استفاده می‌کند. انسان‌شناسان پزشکی می‌کوشند تا چگونگی سلامت افراد، تشکلهای اجتماعی و محیط زیست را مطالعه کنند و اینکه چگونه روابط متقابل انسانی و هنجارهای فرهنگی و نهادهای اجتماعی، سیاست‌های خرد و کلان و... بر موقعیت‌های محلی تأثیر می‌گذارد (Eagerman, 2018, p.236).

از منظر انسان‌شناسان مواجهه اقوام با بیماری‌ها عموماً برگرفته از رویکردی است که از پیشینه و بعضاً کهن‌الگوهای آنان نشئت گرفته است. آنچه در منطق زیست‌پزشکی وجود ندارد از نظر زیست‌پزشکان صرفاً با درنظر گرفتن عوامل مادی بیولوژیکی، بالینی و مصرفی است که درنهایت می‌توان عوامل بروز بیماری خاص در یک منطقه جغرافیایی و یک قومیت را کشف و درمان کرد. حال آنکه شیوه زندگی مردمان و مسائل پیرامون آن، به‌طور کلی پدیده‌ای فرهنگی است. چنان‌که مارسل موس می‌گوید فرهنگ یک کل وابسته است و در اجزای آن هم‌بستگی وجود دارد (فکوهی، ۱۴۰۰، ص. ۱۵۴).

جامعه مورد مطالعه این پژوهش که بر اقوام ترکمن ساکن در مناطق شمالی ایران، به‌ویژه استان گلستان متمرکز است، سال‌هاست که در سطح وسیعی نسبت به استانداردهای جهانی با عارضه سرطان دستگاه گوارش مواجه هستند. میزان شیوع سرطان گوارش در مناطق موسوم به کمربند سرطان دستگاه گوارش، همچنان توجه به این بیماری را در این مناطق ضروری می‌سازد. بیشترین نمود سرطان در بین اقوام ترکمن ساکن در استان گلستان خود را نشان می‌دهد. این مناطق به‌ویژه در حوالی ترکمن صحرا به‌دلیل شیوع گسترده، از دهه ۱۳۴۰ مورد توجه پزشکان محقق بوده است^۱ و هم‌اکنون نیز بنا بر گزارش‌های مرکز ثبت سرطان دانشکده علوم پزشکی گلستان، علی‌رغم تلاش‌های انجام‌شده و راهبردهای صورت‌گرفته در شیوه زندگی و بهداشت، اما هنوز سرطان در این مناطق نسبت به استانداردهای جهانی میزان بیش از دو برابر از سطح استاندارد ابتلا، به‌ویژه در سنین بالای ۶۰ سال را نشان می‌دهد.

پژوهشگران در جریان تحقیق متوجه نقش نظام باورها، که بخشی از آن در بستر فولکلور که گستره وسیعی در زندگی ترکمن‌ها دارد، شکل می‌گیرد، در پدیداری عواملی شدند که نقش اساسی در برساخت انگاره تقدیرگرا دارند. این انگاره در فرایند پیشگیری، غربالگری و درمان بیماری به‌طور جدی مؤثر است.

بنابراین مسئله اصلی پژوهش عبارت است از فولکلور در برساخت اجتماعی انگاره تقدیرگرا در جامعه مورد مطالعه چه نقشی ایفا می‌کند؟

۲. پیشینه پژوهش

جست‌وجوی پژوهشگران در ارتباط با نقش فولکلور در مواجهه با بیماری هر چند به یافتن آثاری منحصر منجر نشد، اما فولکلور در جامعه ترکمن در آثاری چند مورد توجه قرار گرفته است:

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... پیام صدریه و همکاران

اسدالله معطوفی (۱۳۸۸) در کتاب فرهنگ و تاریخ ترکمن به‌طور مبسوط سیر تاریخی جامعه ترکمن را مورد توجه و توصیف قرار داده است.

یوسف قوجق (۱۳۷۱) در کتابی با عنوان *یایراق* مجموعه‌ای از عناصر فرهنگی قوم ترکمن از جمله ادبیات شفاهی شامل داستان‌ها و ترانه‌های عامیانه، هودی‌ها، لاله‌ها، مثل‌ها و ضرب‌المثل‌ها و... را گردآوری، توصیف و ترجمه کرده است.

محمد صالح راسخ یلدرم (بی‌تا) در کتابی با عنوان *تاریخ و فرهنگ ترکمن‌ها* ضمن بیان پیشینه تاریخی آن‌ها به بخشی از فرهنگ عامه ترکمن‌ها اشاره دارد. در این کتاب با توصیف زبان و ادبیات ترکمن به برخی داستان‌های عامیانه با پیشینه کهن اشاره شده است.

نغمه هوشمند و سارا دازی (۱۳۸۳) در کتابی با عنوان *مثل‌های ترکمنی* به بیان یکصد ضرب‌المثل ترکمن همراه با معادل‌های فارسی، انگلیسی و عربی آن اهتمام ورزیده‌اند.

۳. تعاریف مفاهیم و چارچوب نظری

۳-۱. انسان‌شناسی تفسیری

انسان‌شناسی تفسیری توسط کلیفورد گیرتز، انسان‌شناس برجسته آمریکایی، به رویکردهای انسان‌شناسی افزوده شد. در انسان‌شناسی گیرتز توصیف ژرف (یا چندلایه) اهمیت ویژه دارد. در توصیف ژرف حقیقت به «اندیشیدن و بازاندیشیدن» یا «اندیشه‌ها» خود را نشان می‌دهد. از این منظر فرهنگ یک بعد است. فرهنگ، ابژه‌ای نیست که به‌عنوان یک متغیر وابسته مورد مطالعه قرار گیرد. بلکه پرتوی است که از درون هر فرم اجتماعی قابل تصویری می‌گذرد. پرتوی که می‌توان آن را روی یک نگاتیو به تصویر کشید.

این موضوع ما را به توصیف ژرف می‌رساند (Alexander, 2003, p. 44). بنابراین مردم‌نگاری با بستری ساختارمند از مفهومی‌های چندگانه و پیچیده مواجه است که به‌گونه‌ای هم‌زمان، درهم پیچیده، نامنظم و ناروشن است. بسیاری از این ساختارها بر روی هم سوار می‌شوند یا به هم گره می‌خورند. مردم‌نگار در فرایند توصیف چندلایه می‌تواند این پیچیدگی‌ها را حل کند تا به درک مناسب و درست دست یابد (گیرتز، ۱۳۹۸، ص. ۱۷). روش‌شناسی تفسیری با توجه به ساختارها معنا می‌یابد، زیرا معانی عمیق همیشه در ساختار یک جامعه وجود دارد؛ یعنی اجزا همواره در یک کل دیده می‌شوند. توصیف ژرف، درحقیقت برساخته‌هایی از معناها هستند. مردم‌شناس در ارائه توصیف ژرف، بازآفرینی‌های هرمنوتیکی ارائه می‌دهد که از درون چرخه رابطه جزء به کل برساخته است. از این منظر رویکرد تفسیری نوعی تبیین است؛ تبیینی که در برساخته‌های معانی موضوعیت می‌یابد (الکساندر، ۱۴۰۲، ص. ۱۳۹).

در رویکرد تفسیری عمل انسان‌شناس به‌مثابه نقد ادبی است که در آن رفتارهای فرهنگی به‌مثابه متن‌هایی هستند که باید شناخته و تفسیر شوند. کلیفورد گیرتز از مفهوم شفافیت انسان‌شناختی صحبت می‌کند؛ یعنی تلاش در بازنمایی تصویری عمیق از پدیده‌های فرهنگی. از این منظر جامعه به‌مثابه یک متن و فرهنگ مردم مجموعه‌ای از متن‌هاست و کنش‌ها اموری فرهنگی و در متن فرهنگ صورت می‌گیرد (پاکتچی، ۱۳۹۳، ص. ۳۷).

در این میان فرهنگ زمینه‌ای است که در چارچوب آن می‌توان پدیده‌ها را به‌گونه‌ای قابل فهم توصیف چند لایه کرد. درنتیجه این تحلیل درون‌نگرانه، انسان‌شناسی را به سمت تفسیر پدیده‌های اجتماعی از این حیث می‌کشاند که صورت‌بندی‌ها از نظام‌های نمادین اقوام باید کنش‌مدارانه باشد؛ یعنی توصیف‌های ما از اقوام مختلف باید بر پایه

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... _____ پیام صدریه و همکاران

ساختارهایی صورت پذیرد که آن‌ها در آن زندگی می‌کنند و نیز ضوابطی که آن‌ها استفاده می‌کنند تا توضیح دهند چه چیزهایی در زندگی‌شان اتفاق می‌افتد. گیرتز در عین حال به این نکته اشاره می‌کند که این توصیف‌ها بخش‌هایی از واقعیت خاص است که در نهایت توسط انسان‌شناسان توصیف و تفسیر می‌شود (گیرتز، ۱۳۹۸، ص. ۲۸).

از این منظر انسان‌شناسان صرفاً محیط‌های انسانی را بررسی نمی‌کنند، بلکه بررسی خاص خودشان را در این قوالب انجام می‌دهند. در روش‌شناسی مردم‌نگارانه کنش‌های اجتماعی چیزی بیش از خودشان را بیان می‌کنند. واقعیت‌های کوچک از قضایای بزرگ حکایت دارند. صورت‌بندی این واقعیت‌ها در نهایت انسان‌شناس را به نظریه می‌رساند. نظریه‌های تفسیری همواره در گرو ساختارها و زمینه‌های فرهنگی هستند. در نهایت کار اصلی نظریه‌سازی در انسان‌شناسی به‌دست دادن توصیف‌های چند لایه و رسیدن به تلفیق همراه با شواهد است.

بنابراین انسان‌شناس از یک سو در پی کشف ساختارهای مفهومی است که کنش‌های موضوع‌های بررسی ما یا محتوای ثبت‌شده گفتمان اجتماعی را مشخص می‌کنند؛ از دیگر سوی فراهم‌سازی یک نظام تحلیلی است که خواص کلی این ساختار را روشن می‌سازد (گیرتز، ۱۳۹۸، ص. ۴۲).

۲-۳. فولکلور

فولکلور^۲ عبارت است از دو واژه فولک^۳ به معنی مردم و لور^۴ به معنی فرهنگ؛ فولک به گروهی از مردم اطلاق می‌شود که حداقل یک عامل مشترک و عمومی (مانند دین، زبان، شغل و...) آن‌ها را به یکدیگر پیوند داده است. یک گروه که براساس عامل یا عوامل مشترک با یکدیگر پیوند می‌یابند، گروه عام را تشکیل می‌دهند که باید سنت‌های

ویژه و متعلق در میان خود داشته باشند. فولک یا عامه مردم حامل سنت‌اند و سنت‌های فولکلور را همچون بسته‌ای در طول زمان حمل می‌کنند. مردم و نسل‌ها می‌آیند و می‌روند، اما لور که همان فرهنگ و دانسته‌های عمومی است، یا به عبارتی هویت فرهنگی مردم است، باز می‌ماند و بنابر اقتضای زمان و دگرگونی‌های اقتصادی، صنعتی و اجتماعی تحول و استمرار می‌یابد. بنابراین فولکلور حاصل آفرینش و بازآفرینی‌های اعضای یک گروه و ناقلان پیشین آن و بیانگر خصوصیات مشترک اعضای گروه به‌طور جمعی است (نک: بلوکباشی، ۱۳۸۸، ص. ۵۵-۵۶).

وارانیاک سه خصیصه یا وجه مشخصه برای فولکلور برمی‌شمرد که عبارت‌اند از: بنای فولکلور بر میراث و اصول تمدنی قدیمی و کهن؛ عدم همراهی و تطابق فولکلور با روش‌های علمی و استدلال منطقی، بدین معنی که فولکلور توسط معلمی تدریس نمی‌شود و قابل فراگیری از طریق کتاب و نوشته نیست؛ همچنین فاقد آرایش روشنفکری و پیرایش نظری است. این خصوصیت عدم تحول روشنفکری و نظری باعث شده است که در جریان اشاعه اصول تمدن جدید، فولکلور بدون اینکه با آن‌ها ترکیب شود، در کنارشان قرار گیرد و در نتیجه، عناصری بسیار قدیمی را تقریباً دست‌نخورده حفظ کند. این پدیده خصوصاً در هنرهای عامیانه و [ادبیات شفاهی] تجلی می‌یابد (نک: روح‌الامینی، ۱۳۹۶، ص. ۲۶۸).

وان ژنپ نیز فولکلور را باورها و اعمال گروهی بدون نظریه علمی و فاقد پشتوانه‌ای منطقی و واجد خصوصیات چند می‌داند: عمومیت داشتن اعمال و رفتارها در بین عامه مردم، بنابراین عمل و رفتار فردی یا جمعی محدود فولکلور نیست. فولکلور به مناسبت و بنابر مقتضیات تکرار می‌شود و این تکرار در طول زمان استمرار دارد. نقش فولکلور را در زندگی روزمره مردمان می‌توان مشاهده کرد. آغاز و

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... _____ پیام صدریه و همکاران

آغازکننده رفتار و اعمال فولکلوریک مشخص نیست، بلکه این پدیده‌ها منتسب به عامه مردم هستند. البته در گذشته دور، مبدعی داشته، ولی به مرور ایام، آن شخص فراموش شده و فقط عمل او به جا مانده است (قرائی مقدم، ۱۳۸۸، ص. ۱۶۲).

مردم‌شناسان فولکلور را جزئی از فرهنگ قومی و مقوله هنری یا ادبی آن و شکلی از تعبیر زیباشناسانه در میراث اجتماعی جامعه می‌پندارند (بلوک‌باشی، ۱۳۸۸، ص. ۵۷). از منظر مردم‌شناسان فولکلور ادبیات نانوشته یا روایت‌های شفاهی سنتی است که از نسلی به نسل دیگر سینه به سینه انتقال یافته است. این شفاهی و زبانگرد بودن بخشی از واقعیت فولکلور است. بنابراین فولکلور در زمینه اجتماعی یک جریان ارتباطی است که در آن افراد به واسطه نقل به یکدیگر می‌پیوندند و یک رشته ارتباطی در این میان برقرار می‌شود... فولکلور یک جریان واقع‌گرای ارتباطی در حوزه فرهنگی خاص است و تنها در شرایط طبیعی می‌تواند درست عرضه شود و انتقال یابد (نک: بلوک‌باشی، ۱۳۸۸، ص. ۵۹).

هم‌بستگی فولکلور با انسان‌شناسی فرهنگی امری آشکار و بدیهی است، زیرا فولکلور جزئی از فرهنگ است، در نتیجه در حوزه موضوعات انسان‌شناسی قرار می‌گیرد. بلوک‌باشی معتقد است هر تحقیق مردم‌شناسی بدون در نظر گرفتن فولکلور تحقیقی ناقص خواهد بود، زیرا فولکلور عنصری پویا در دل فرهنگ جامعه است و با نیازهای اجتماعی آنان متناسب با زمان و مکان مطابقت داشته و با انگاره‌ها و سنت‌های اجتماعی همخوانی دارد. بنابراین در مطالعه فرهنگ‌ها برای شناخت ارزش عناصر ترکیب‌دهنده فولکلور و پی بردن به اصل و منشأ آن و نیز چگونگی تحول آن در طول تاریخ حیات یک جامعه، و دریافت نقش و کارکرد فولکلور در جامعه، گردآوری مواد فولکلوری و مطالعه تطبیقی آن ضرورت تام دارد (بلوک‌باشی، ۱۳۸۸، ص. ۶۷).

۳-۳. جامعه مورد مطالعه

اوغوزها یا غوزها یا ترکمن‌های امروزی زردپوستانی بودند که حدود شش هزار سال پیش در منطقه شمال دریاچه ایشیق‌گل زندگی می‌کردند. مورخان معتقدند اوغوزها متعلق به شمال مغولستان بودند و از مشرق‌زمین به سمت غرب مهاجرت کرده‌اند (کمالی و عسگری‌خانقاه، ۱۳۷۴، ص. ۲۹). امروزه ترکمن‌ها به‌طور عمده در دو منطقه ترکمنستان و ترکمن‌صحرای ایران ساکن هستند. ترکمن‌های ایران در بخش‌های متعددی از شمال و شمال شرقی ایران شامل استان گلستان، خراسان شمالی و خراسان رضوی ساکن هستند. به زیستگاه ترکمن‌های بخش شمالی ایران «دشت ترکمن» یا «ترکمن صحرا» می‌گویند. محدوده‌ای که از قسمت شرقی دریای خزر در غرب استان گلستان آغاز و تا خراسان شمالی ادامه می‌یابد. ترکمن‌های ایران یک گروه قومی بزرگ با فرهنگ و سنت‌های کمابیش مشابه هستند که شامل طوایف و قبایل متعددی است و جمعیت آن‌ها به بیش از ۱/۵ میلیون نفر می‌رسد (همان، ص. ۵۷).

ترکمن‌های ایران به‌طور کلی دارای سه طایفه گوگلان، یموت و تکه هستند که هر کدام در مناطقی از ترکمن صحرا سکونت دارند.

پرسش‌های پژوهش:

پرسش اصلی:

فولکلور چه نقشی در برساخت اجتماعی انگاره تقدیرگرا در جامعه مورد مطالعه ایفا می‌کند؟

پرسش‌های فرعی:

ویژگی‌های فرهنگ عامه در جامعه ترکمن چیست؟

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... پیام صدریه و همکاران

کدام مظاهر در فرهنگ عامه بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری انگاره تقدیرگرا در میان ترکمن‌ها بر جای می‌گذارند؟

۴. روش‌شناسی

این تحقیق به لحاظ ماهیت از نوع کیفی و با رویکرد استقرایی و نگرش مردم‌شناختی به موضوع مزبور پرداخته است. در این پژوهش داده‌های حاصل از مطالعات اسنادی، مردم‌نگاری و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، مبتنی بر رویکرد استقرایی و با استفاده از پارادایم تفسیری تنظیم و تحلیل شد تا امر تفسیر مردم‌شناختی با اتقان بیشتری صورت بگیرد. روش‌شناسی تحقیق را می‌تواند در جدول ۱ خلاصه کرد:

جدول ۱: لایه‌های روش‌شناختی تحقیق

Table 1: Methodological layers of research

پارادایم	هدف	رویکرد	راهبرد	روش‌شناسی
تفسیرگرایی	بنیادی - کاربردی	استقرایی	کیفی	مردم‌نگاری

جامعه مورد مطالعه این پژوهش ترکمن‌های ساکن شهر گنبد انتخاب شدند. روش گردآوری اطلاعات ترکیبی مبنی بر پژوهش اسنادی و میدانی است. پژوهشگر بیشتر از تکنیک مصاحبه ساختاریافته بهره جست و تا مرحله اشباع نظری پیش رفت.

۵. بحث و بررسی

۵-۱. نقش فرهنگ عامه و ساختار مذهب در شکل‌گیری انگاره تقدیرگرا

نهاد دین در جامعه ترکمن براساس سلسله‌مراتب موجود بر آن و مبتنی بر زیست آنان شکل گرفته است و عمدتاً توسط روحانیون (ملاها و یاشولی‌ها) مدیریت و تدبیر می‌شود. صرف‌نظر از نظام دینی، فقهی و کلامی جامعه مورد مطالعه که نظامی تقدیرگرا

را شکل می‌دهد، نظام مناسکی ترکمن‌ها در سطح عام نیز عملکردی خاص در جهت باورهای تقدیری دارد و صورت‌بندی خاصی از وضعیت دینی را نشان می‌دهد و نموده‌ها و رفتارهای خاصی را پدید می‌آورد. ابراهیم کلتی از مطلعان محلی در گفت‌وگو با پژوهشگر اظهار داشت: «تقدیرگرایی در قوم ترکمن وجود دارد، به‌ویژه در نسل‌های گذشته ترکمن. به‌راحتی می‌پذیرفتند که هر چیزی تقدیر است...».

در فرهنگ عامه ترکمن زیارت و توسل، به آنچه مقدس پنداشته می‌شود، از اهمیت زیادی برخوردار است. از این منظر در جامعه مورد مطالعه اماکن مقدس نقش برجسته‌ای دارد. هرچند شیوه زندگی ترکمن‌ها حضورشان را در میدان زیارت کم‌رنگ و کارکرد آن را منوط به شرایط خاص کرده است. عبدالرحیم نیازی ساعی، مدیر بنیاد مختومقلی فراخی، در گفت‌وگو با پژوهشگر می‌گوید: «مهم‌ترین اماکن مقدس جهت رفع مشکلات و حاجات در ترکمن‌صحرا در وهله اول زیارتگاه‌ها هستند.^۵ وهله دوم قدمگاه‌ها هستند و در وهله سوم درختان مقدس».

درعین‌حال عامل اصلی مسئله تبرک است. رحیم کاکایی معتقد است: «عقیده ترکمن‌ها بر این است که این تکه‌های کنده شده یا برداشته شده از مکان‌های مقدس که شامل مقبره مورد نظر است، به سردردها بسیار کمک می‌کنند».

آن‌ها وقتی به زیارت می‌روند اشیای متبرک با خود می‌آورند. کارکرد تبرک، نقش آن در آوردن برکت یا دفع شرور است.

درحقیقت زیارت در فرهنگ عامه ترکمن‌ها به‌نوعی کارکرد مانایی را در شرایطی که عامل یا عوامل بقای فرد یا گروهی را به خطر می‌اندازد، پیدا کرده است. عمدتاً این قدرت از طریق نذورات به‌دست می‌آید. از این جهت نذورات در فرهنگ ترکمن‌ها دارای اهمیت است. آن‌ها حضور در این اماکن و رفع حاجت را از جانب آنان مجرب

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... _____ پیام صدریه و همکاران

برمی‌شمروند. نیازی ساعی در این زمینه می‌گوید: «... به این نیت که آرزویش برآورده بشود در همان موقع نذر هم می‌کنند حتی برای مشهد مقدس هم نذر می‌کند که نام فرزندش را بگذارد مشهد، اگر دختر شد مشهد بی‌بی اگر پسر شد مثلاً مشهدقلی از قبل نذر می‌کند و می‌رود زیارت را انجام می‌دهد در موقع طواف یک پارچه‌ای را آنجا می‌بندد. یا همراه پول یک پارچه را می‌اندازد درون ضریح، پول را همینجوری نمی‌اندازد حتماً باید با پارچه همراه باشد. خلاصه این پارچه برای شفا و کارهای دیگر اهمیت دارد و بعد نذر می‌کند. این کار به‌خصوص در ماه محرم خیلی رواج دارد...».

یوسف قوجق در گفت‌وگو با پژوهشگر معتقد است از کارکردهای درختان مقدس^۷ در قوم ترکمن از دیرباز طلسم چشم زخم بوده است. پژوهشگران در مواجهه با یکی از بانوان محلی با اشکال گوناگونی از طلسمات ساخته‌شده از درخت داغدان روبه‌رو شدند. مانند: شکل کروی کوچک، شکل چرخ، شکل قارچ، شکل شانه، شکل شاخ‌های قوچ (غُچاق. ترکمنی)، شکل نی کوچک لوله‌ای توخالی و... . در بالای آن‌ها به‌عنوان تزئین نقش و نگاره ساده‌ای کنده‌کاری می‌شوند.

رحیم کاکایی معتقد است درختان چنار بزرگ، که در طبیعت کمیاب هستند و خاستگاه آن‌ها در مجاورت چشمه‌های همیشگی آب است، برای ترکمن‌ها دارای تقدس است. عقیده آنان بر این است که نیروی درختان چنار به نیروی افسونگری مردم، که توسط دشمنان تعقیب می‌شوند، درمی‌آیند. نشانه این امر برگ پنج انگشتی چنار است، که یادآور پنجه انسان است. از این‌رو درختان چنار را همانند داغدان نباید سوزاند و به‌عنوان مواد سوختی استفاده کرد.

۲-۵. ادبیات عامه و نقش آن در نگاه تقدیرگرایانه به زندگی

ادبیات عامه در جامعه ترکمن نیز نقش به‌سزایی در شکل‌گیری نگرش کلی ترکمن‌ها به زندگی و مسائل آن و امتداد سینه به سینه آن طی نسل‌ها دارد. ادبیات شفاهی شامل روایت‌های منثور، ترانه‌های عامیانه، اشعار، لالایی‌ها^۱ و... که به‌صورت سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شوند و درحقیقت ضمن تربیت اجتماعی انسان‌ها در ضمیر وجود آن‌ها نقش می‌بندند و نقش برجسته‌ای در شکل‌گیری شاکله انسان‌ها در اقوام و قومیت‌های مختلف دارد.

تجربه زیسته مردم ترکمن همواره با رنج‌هایی همراه بوده است. آنچه پیش از هر چیز دیگری در ادبیات شفاهی مردم ترکمن از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد، تقدیر رنج‌آلود این قوم است. رنج‌هایی که آن را جزو سرنوشت حتمی‌شان قلمداد می‌کنند. عبدالرحیم نیازی ساعی در گفت‌وگو با پژوهشگر از قول مختومقلی فراخی، شاعر پراوازه ترکمن‌ها، این‌گونه از این سرنوشت یاد می‌کند:

سنگ‌ها و صخره‌ها ذوب می‌شوند / چرا که این درد را نمی‌توانند تحمل کنند / آه از این درد، وای از این درد

شواهد گریای این است که از دیرباز در اشعار اسطوره‌ای و ادبیات مکتوب و شفاهی ترکمن، باور بر وجود رنج‌های بی‌پایان (که بیماری نیز یکی از آن‌ها می‌تواند باشد) در سرنوشت آن‌ها بوده است.

پژوهشگر در گفت‌وگو با آنه‌دردی کریمی، با این معنی مواجه شد که: از قدیم‌الایام در میان اقوام ترکمن ادبیات عامیانه بازتاب زندگی اجتماعی، تعصبات قومی، بیان احساسات و عواطف، شادی‌ها و رنج‌های آنان بوده است. در این میان برخی عناصر

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... پیام صدریه و همکاران

فرهنگ عامه به لالایی‌های مادرانه که ترکمن‌ها به آن هودی می‌گویند و برخی به دختران جوان و مادران اختصاص دارد.

نکته جالب توجه این است که بیشترین بازتاب ادبیات عامه در قوم ترکمن در مراسم‌های گذار نمود دارد.

۱-۲-۵. لالایی‌ها (هودی‌ها) و نقش آن در پرورش اندیشه تقدیرگرا

هودی یا لالایی ترانه‌هایی است که مادران ترکمن برای آرامش و خواباندن فرزندان خود بر بالین آن‌ها یا در آغوششان می‌خواندند. هودی‌ها سرشار از تجربه زیسته قوم ترکمن هستند. الفاظ هودی‌ها برگرفته از نسل‌های قبل است و برگرفته از پیشینه دور این قالب از فولکلور است. محمدرضا شفیعی کدکنی هنگام شنیدن چند مصراع از هودی‌ها وزن «فع‌لن، فع‌لن» را برای آن تشخیص دادند که عموماً با رکن دو هجایی زمزمه می‌شوند. هودی گاهی حتی بیشتر از هفت هجا نیز خوانده می‌شود که موقع خواندن با نغمات آهنگین اشباع شده و به سبای بلند تبدیل می‌شود. مادران هودی‌ها را با نوع اصوات و هجاها با حرکت دادن گهواره هماهنگ می‌کنند که موجب آرامش و خوابیدن کودک می‌شود (نک: شادمهر، ۱۳۷۷، ص. ۳).

هودی‌ها کلام موزون و مقفی با درون‌مایه‌های عاطفی هستند و همین خصیصه وزن و تخیل از ابعاد ماهوی هودی است.

ابراهیم کلتی در گفت‌وگو با پژوهشگر می‌گوید: «در هودی‌ها آرزوهایی که مادر به آن دست نیافته است به شکل تقدیری می‌خواهد به فرزند خود انتقال دهد».

شاخص‌ترین مفاهیمی که در هودی‌ها وجود دارد عبارت است: آروضا و آمال درونی مادران، اشاراتی تربیتی، یادآوری ایام حسرت‌بار گذشته، دوری از پدر، دعا و آرزو برای فرزند (نک: شادمهر، ۱۳۷۷، ص. ۴).

از این جهت هرچند مضامین فرهنگی در آن موج می‌زند، اما از نگاه پژوهشگران می‌توان نشانه‌های فراوانی از رنج‌های محتوم در آن یافت. به‌عنوان نمونه می‌توان به مضامینی اشاره کرد که در اغلب هودی‌ها وجود دارد و فارغ از مضمون اصلی در ذهن کودک می‌نشیند:

«نازنینم اسبت برترین باد/ و چون پرنده‌ای پرواز کند، هر بار که به سفر می‌روی/ نیروهای غیبی یار تو باشند .../ ماهی در آب به هرسو می‌چرخد/ به خیال ماهی آن را می‌گیرم/ اما مار از آب سر می‌کشد ...».

یوسف قوجق در گفت‌وگو با پژوهشگر می‌گوید: «هودی‌ها اشعاری هستند که بیانگر آرزوهای مادران برای فرزندان است، اما نشانی از نگرانی‌های آنان در آینده فرزندانشان به چشم می‌خورد».

همچنین در فراز دیگری از این گفت‌وگوها با اشاره به هودی‌ها می‌گوید: در هودی‌ها افزون بر اشعاری که بیانگر آرزوهای مادرانه و عاشقانه برای فرزندان است، اما نشانی از نگرانی‌های مادرانه در ترسیم آینده‌ای نه چندان پایدار به چشم می‌خورد.

بدیهی است که این امر در پرورش اجتماعی نسل‌ها و در شاکله آنان تصعید یافته و جزئی جدایی‌ناپذیر در ضمیر وجودی مردمان ترکمن می‌شود. در هودی‌ها گاه ناکامی‌های مادرانه در تجربه‌های زیسته آنان خودنمایی می‌کند که اکنون به‌صورت آرزویی در آمده و در دل لالایی‌ها فرونشسته و زبان حال مادران شده است. برای نمونه می‌توان به محتوایی از این دست اشاره کرد:

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... _____ پیام صدریه و همکاران

«لالایی فرزند نازم/ الهی هرگز خسته نشوی/ در هر دستت انار باشد/ هرگاه
جست‌وخیزکنان از خانه خارج شدی/ چشم دشمنان کور شود».

گویا همواره خطری در انتظار است که از طریقی ماورائی (چشم زخم) و از سوی
دیگری به فرد تحمیل می‌شود و این سرنوشتی است که نوع زندگی و تجربه زیسته
آنان به وجود آورده است. در لالایی دیگری که درمورد دختران سروده می‌شود، این‌گونه
آمده است:

«ای دختر زیبایم، دختر مانند سیبم/ هرگز نمیر دخترم/ تو گل سرسبد مادرت
هستی/ هرگز پژمرده نشو دخترم».

بدین‌ترتیب نگرش‌های تقدیری در فرهنگ عامه و ادبیات شفاهی آنان نمود یافته
است. این نگرش که در پرورش اولیه کودک از سوی مادران به فرزندان القا می‌شود و
با تکرارهای مکرر در سالیان کودکی انگاره فرزندان را در سرنوشتی محتوم و منجر به
رنج می‌سازد درنهایت به تقویت و شکل‌گیری باورهای تقدیرگرایانه در آن‌ها منجر
می‌شود.

۲-۵. ترانه‌ها و داستان‌های عامیانه و نقش آن در انگاره تقدیرگرا

ترانه‌هایی که در میان کودکان ترکمن رایج است نیز در مواردی چند در شکل‌گیری
نگاه تقدیری این اقوام قابل تأمل است. یوسف قوجق چند نمونه از این اشعار را
ترجمه کرده است. به عنوان نمونه به یکی از اشعار اشاره می‌کنیم:

آن گل زیبا در گلدان گوشه اتاق غمگین، نشسته است/ قدش خمیده، رنگش پریده
است/ چه کسی آن را کنار پنجره خواهد برد؟/ و زیر نور خورشید خواهد گذاشت؟/ و
آبش خواهد داد وقت و بی‌وقت؟/ و دوستش خواهد داشت؟/ کاش مال من بود، اما

صد افسوس که مال من نیست/ آن گل زیبا در گلدان نشسته تنها و پرغصه/ قدش خمیده/ رنگش پریده.

همان گونه که در نمونه یادشده، مشاهده می شود، بخشی از ترانه هایی که توسط کودکان ترکمن خوانده می شود در شکل گیری نگاه تقدیری آن ها به زندگی در راستای باورهای دیگر امری مؤثر است.

داستان های ترکمنی نیز با آمیزه ای از خلاقیت، که در عین حال متناسب با شرایط دینی، اجتماعی و فرهنگی نسل های ترکمن تولید شده و در برهه هایی از زمان متناسب با شرایط بازپرداخته شده اند. اما با زاویه نگاه پژوهشگران ابتدای مسئله تقدیر را می توان در آن مشاهده کرد، برای نمونه می توان از دو داستان «یک وجبی» و «قصه گلنار» یاد کرد.

داستان یک وجبی شرایطی را به تصویر می کشد که مردم با دیوی ظالم روبه رو هستند و تلاش های آن ها به شکست محکوم است. نیم وجبی قهرمان داستان (که از نظر فیزیکی با دیگران متفاوت و کهنتر است) به یاری عناصری از طبیعت سرانجام موفق می شود بر دیو فائق آید. هرچند در این داستان تمرکز بر انطباق، خردورزی و فرهنگ پذیری است، اما در دل آن می توان به باور بروز شرور در زندگی فردی و اجتماعی و نیز نقش طبیعت در شکل گیری و انطباق تجربه زیسته ترکمن ها اشاره کرد.

در «قصه گلنار» با پادشاهی مواجهیم که دو فرزندش براساس تقدیر و به صورت تصادفی و متناسب با شرایطشان با دو دختر از طبقه اجتماعی بالا ازدواج می کنند، اما دست تقدیر پسر سوم را با زنی زشت رو (میمون) از طبقه فرودست مواجه می کند و... هرچند در این داستان درنهایت تمرکز بر خردورزی است و خرد از زن زشت روی درنهایت از وی یک پری می سازد، اما در پس پرده این ماجرا نیز نشان هایی از تقدیرگرایی و سرنوشت محتوم قابل درک است.

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... _____ پیام صدریه و همکاران

۳-۲-۵. نغمه‌های زنان و دختران ترکمن (لأله خوانی) و نقش آن در انگاره تقدیرگرا

مراسم ازدواج دومین مرحله از مراسم گذار است، گذار از مرحله کودکی و بازی‌های کودکان و جدایی از خانواده و گاهی ایل و تبار و دوستان و همسالان خود؛ این مضامین در ترانه‌ها و اشعار لأله در جامعه ترکمن خودنمایی می‌کند. یوسف قوجق معتقد است: «در نسل‌های گذشته قوم ترکمن، فرزندان خانواده ترکمن به‌ویژه دختران به جبر زمانه و ویژگی‌های عشیره‌ای و پدرسالارانه، در انتخاب همسر خود آزادی رأی نداشتند».

لأله‌ها به این کیفیت و وسعت مختص جامعه ترکمن است و در میان این قوم سبکه‌ای طولانی دارد. لأله به معنای سروده و نغمه‌هایی است که با هجای «لألاً، لأله، لألاً، لأله» آغاز می‌شود و با حالتی سوزناک خوانده می‌شود (نک: شادمهر، ۱۳۷۷، صص. ۲۶-۲۷). ترکمن‌ها معتقدند لأله نام دختری است که بنابر تعصبات قومی و به اجبار والدیش در عشق خود ناکام ماند و او را به عقد فردی از طایفه‌ای دیگر درآوردند. لأله در فراغ یار و دیار خود اشعار سوزناکی سر می‌دهد و در گذر زمان الگویی می‌شود برای دختران و نوجوانان در انتقاد از وضعیت اجتماعی آنان (همان، ۱۳۷۷، ص. ۲۷).

لأله دو سیلاب تکراری است که در هنگام خواندن فرازهایی موسیقایی از تکرار آن حاصل می‌شود. لأله‌ها در قالب رباعی و هفت‌هجایی هستند.

در این ترانه‌ها نیز می‌توان نگاه تقدیری را در نظام فکری و باورهای این مردمان مشاهده کرد. یوسف قوجق می‌گوید: «در نغمه‌های زنان ترکمن عناصر بومی مشهود است ... واژه‌هایی همچون شانه سر، شانه قالی، صندوق، بقچه و نمد و...».

او معتقد است: «لأله‌ها از مهم‌ترین نغمه‌های زنانۀ ترکمن‌هاست. ترانه‌هایی که صرفاً براساس آواز حنجرۀ دختران و زنان ترکمن به‌ویژه نوعروسان و بدون همراهی هیچ سازی خوانده می‌شد».

بیشترین کارکرد لأله‌ها حکایت از تقدیر دخترانی داشت که در ساختار قبیله‌ای به‌دلیل تعصبات قومی ناخواسته به تزویج افرادی درمی‌آمدند و نیز گلایه از شرایط زندگی عشایری و دوری‌های ناشی از کوچ و زندگی ایلی و یا فراق از یار و آشنایی که مورد توجه و علاقه او بوده است.

ابراهیم کلتۀ در گفت‌وگو با پژوهشگر، لأله‌ها را به کتابی تشبیه می‌کند که تاریخ زندگی زنان ترکمن را ورق می‌زند و در هر مصراعش درد و رنج دختران ایل را بازگو می‌کند. لأله‌ها در زیر مهتاب، در کنار آلاچیق خوانده می‌شود. لأله بیانگر احساسات لطیف قلب‌های جریحه‌دار دختران ترکمن است، که علیه نظام اجتماعی حاکم طغیان می‌کند.

یوسف قوجق می‌گوید: «این سنت ایلی در لأله‌ها به نقد کشیده شده است». لأله‌ها در شب‌های مهتابی به‌صورت دسته‌جمعی و به نشانه‌ی یک رنج جمعی و تقدیری که از آن گریزی نیست بر زبان‌ها جاری می‌شود.

قوجق معتقد است: «لأله‌ها در حالی که محتوایی سوزناک دارند، اما در عین حال دارای محتوایی واقعی، تأثیرگذار و اشعاری لطیف است که در طول تاریخ گذشته و در ادبیات شفاهی بانوان ترکمن سروده شده‌اند».

در بندهایی از این ترانه‌ها که مادران مخاطب قرار می‌گیرند دختر، خود را به گُلی تشبیه کرده و رفتن به خانۀ شوهر را به‌مثابه‌ی پژمردن و حتی مرگ تقدیری خود می‌داند.

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... _____ پیام صدریه و همکاران

مادر عزیزم، در مسیری که باید خارج بشوم / گل‌های زیادی بکار و وقتی گل‌ها
پژمرده شدند / بگو که دخترم پژمرده / مادر عزیزم، در مسیری که باید خارج بشوم /
یاندق (خارشر) بکار و وقتی یاندق سوخت / بگو که دختر نیز سوخت / مادر عزیزم،
هرگاه اسب‌ها شیهه کشیدند / بگو که دخترم آمده و اگر هم سن و سالانم نزد آمدند
بگو که مرده‌ام / اگر به چاه عمیقی سنگ بیندازی / گم خواهد شد مادر جان / و اگر به
ایلی غریبه دختر بدهی / گم خواهد شد مادر جان.

در لاله‌ای دیگر چنین می‌سرایند:

سیه‌بخت هستم من / در سیزده، چهارده سالگی مرا به مرد شصت ساله‌ای دادند /
انگار که خشک کردند پیکر مرا.

در لاله‌ای دیگر زبان‌حال مادری است که دخترش را به راه دوری شوهر داده است:
ماه رو به غروب نمی‌رود / زوزه سگ خاموش نمی‌شود / و مادری دورافتاده از
دخترش / در بسترش آرام می‌گیرد.

لاله‌ای در اندوه جدایی از ایل و قبیله:

آیا آن کوه است؟ / که رویش را درختان پوشانده‌اند / ای پرنده‌هایی که از سوی غرب
می‌آیید / آیا مردم ایل من در امان هستند؟
و لاله‌ای دیگر:

ای کاش چون پرنده‌ای سفید / بال‌زنان رو به سوی ایلم باز می‌گشتم / و از آب
چشمه‌اش / هرچه می‌توانستم می‌نوشیدم.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود در کل این اشعار مضمون رنج تقدیری و گریزناپذیر
وجود دارد که بر سرنوشت دختران جوان و نوجوان قوم ترکمن سایه انداخته است.

خوانش این ترانه‌ها با ریتمی غمناک همراه است و در آن شادی‌های مرسوم در مراسم ازدواج خبری نیست.

یک بانوی ترکمنی^۹ در گفت‌وگو با پژوهشگر می‌گوید: «دختران ترکمن اگرچه امروز از آزادی بیشتری نسبت به گذشته در انتخاب همسر برخوردارند، اما امروز نیز در عروسی‌ها این ترانه‌ها به شکل دسته‌جمعی خوانده می‌شود». گویا هنوز در لایه‌های اندیشگی این مردمان رنجی از سرنوشت نامشخص آینده نقش بسته است.

بانوی ترکمنی در ادامه از ترانه‌ای به نام اولنگ، اولنگ یاد می‌کند. ترانه اولنگ نیز ترانه‌ای غمگین است که در مراسم عروسی خوانده می‌شود. اولنگ نمادی از تقدیر ناخواسته عروس است:

اولنگ، اولنگ، اولنگ‌های ای اولنگ / دخترت خواهد مُرد ای یار / اگر دخترت را به کسی بدهی که دوستش ندارد / دخترت نابود خواهد شد ای یار / بچه شتر نر همیشه پُر پشم است / اگر دختر از مادرش جدا بشود / همیشه نالان و غصه‌دار خواهد بود ...

الهه آقاآتابای، بانوی ترکمنی ساکن گنبد، در توصیف اجرای ترانه اولنگ می‌گوید: بعد از خواندن این ترانه، دختران اطراف دختری که قرار است عروس بشود، می‌نشینند و با صدایی غمگین، به خواندن ترانه ادامه می‌دهند، اما این بار، همان ترانه لاله را می‌خوانند. شکل اجرای این ترانه‌ها به دو شکل است. اگر عروس ناراضی و ناراحت باشد، این ترانه‌ها به شکلی غمگین و سوزناک و اگر شاد و راضی باشد، همین ترانه‌ها با خنده و شادی خوانده می‌شود.

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... پیام صدریه و همکاران

اما محتوا در هر شرایط یکی است و تنها فرم اجراست که تغییر می‌کند. این مراسم «قیز ییقین» فرصتی است تا در آن، دختران ضمن وداع با دوستان خود، با خواندن ترانه از حقوق خود دفاع و نارضایتی خود را بیان کنند.

۴-۲-۵. نقش ضرب‌المثل‌ها در شکل‌گیری انگاره تقدیرگرا

بخشی از فولکلور ضرب‌المثل‌ها و کنایاتی است که در میان یک گروه جریان دارد. تلمیحی که در مثل‌ها وجود دارد، بازتاب حساسیت‌های قومی است و از این جهت در مطالعات مردم‌شناختی دارای اهمیت است. در امثال جامعه ترکمن نیز مواردی چند بر اندیشه تقدیرگرایی قابل ملاحظه است. به چند نمونه اشاره می‌شود:

ازلدن یازیلماسا، قول باشینا قضا گلمز/ اگر از ازل نوشته نشود، بر سر آدم قضا نخواهد آمد.

دریا آش دابولسا، غریبا قلم (چمچه) تاپیلماز/ اگر دریای از آتش باشد، برای آدم فقیر قاشق پیدا نخواهد شد.

قاونینگ یخشی سینی (قاویسینی) شغال اییر/ بهترین خربزه نصیب شغال می‌شود. گورکینگ بولوندان، باختینگ بولسا/ به جای ظاهر خوب بهتر است اقبال داشته باشی.

غریپینگ اکه نی بولماز/ فقیر هرچه بکارد سبز نخواهد شد.

دنیا دورا عمر قالماز/ اجل گلسه چاره بولمازا

نه ایش بارین آدم ییلمز/ بارچه حقنگ کاری دیر (مختومقلی)

دنیا پایدار است و عمر گذرا/ گر مرگ برسد چاره‌ای نیست

انسان از رازهای هستی چیزی نمی‌داند/ تمام کارها دست خداست

آتیلاَن داش مانگلا ینادگن / بسیار بد بیار و بدشانس

ملاحظه می‌شود که در این امثال که در میان افواه عامه از دیرباز زبانزد بود و بخشی از فرهنگ شفاهی ترکمن‌هاست، نمودهای از جنبه‌های تقدیرگرایی قابل تشخیص است.

۶. نتیجه

بنابر آنچه گفته شد فرهنگ عامه در جامعه ترکمن، به همراه بخشی دیگر از زمینه‌های فرهنگی همچون نگرش‌های مذهبی و مناسک شفا، نگاهی تقدیرگرا را بازتاب می‌دهد و سرنوشتی محتوم را در سرنوشت مردم ترکمن ساری و جاری می‌سازد، که درنهایت در رفتارها و در مواجهه با مشکلات و مصائب زندگی اثر می‌گذارد.

فولکلور در شکل ادبیات شفاهی یا ادبیات عامه در این زمینه ایفای نقش می‌کند و به‌طور کلی در پرورش اجتماعی اولیه کودک بیش از هر چیز با زمزمه‌های هودی و پس از آن ترانه‌ها و قصه‌های کودکی که تحلیل و توصیف آن گذشت، در میدان عمل ظاهر می‌شود. همچنین در مناسک گذار دوم زندگی یا ازدواج ترانه‌های لاله بیشترین تأثیر را در پرورش ثانویه یا همان پرورش اجتماعی بر عهده دارد. در این ترانه‌ها که بازتاب ظلم‌هایی است که بر دختران ترکمن در طول تاریخ رفته است، اما در عین حال این مظالم و شرایط گذشته در یک کلیت تقدیرگرایانه مورد تأکید قرار گرفته است. درنهایت می‌توان عنوان کرد این باورهای تقدیری دستمایه شکل‌گیری انگاره تقدیرگرا در جامعه مورد مطالعه شده است.

از این منظر آدمی در سرنوشت خود چندان عنصر مؤثری نیست. انسان علی‌رغم عدم نقش فعال در سرنوشت خویش، در محنت آفریده شده است و رنج‌های آدمی

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... پیام صدریه و همکاران

جزء لاینفک زندگی اوست، که البته نقش پاکسازی او را در مسیر زندگی می‌تواند بر عهده بگیرد. از این منظر محنت‌ها و رنج‌ها موهبتی هستند که گریزی از آن‌ها نیست. در لایه‌های مفهومی فرهنگ عامیانه، باورهای تقدیرگرایانه یکی از موانع ذهنی برای انجام رفتارهای پیشگیرانه است که بر پایه اقبال، بخت و سرنوشت مقرر شده است. بدین ترتیب در بین جامعه مورد مطالعه انگاره تقدیرگرا شکل گرفته است.

بیشتر افراد در جامعه ترکمن معتقدند وقایع و اتفاقات در زندگی از جمله بیماری‌ها خارج از حیطه اختیار آنان بوده و تحت یک قدرت ماورائی اتفاق می‌افتد و افراد در این زمینه دارای اختیار نیستند. این باورها به‌طور عام در مورد بیماری‌ها و به‌طور خاص در مورد سرطان باعث می‌شود که مردم ترکمن صحرا به دنبال علل و پیشگیری از وقوع بیماری نباشند و آن را به یک امر فرازمینی تعبیر کنند و نسبت به روش‌های غربالگری و راه‌کارهای پیشگیرانه بر نیایند. از این منظر با یک سلسله آیین‌ها و مناسک در صدد دفع شرور از روح بیمار تعبیه شده است.

به عنوان جمع‌بندی می‌توان این‌گونه مطرح کرد که:

- یکی از زمینه‌های اصلی شیوع بیماری که پیشگیری و درمان به‌هنگام را به تأخیر می‌اندازد نظام باورهاست.

- انگاره تقدیرگرایی یکی از پدیده‌های اصلی در جامعه مورد مطالعه است که در نظام درمان در این جامعه تأثیر به‌سزایی دارد. این تأثیر را می‌توان در عدم درمان مؤثر در بیماری سرطان گوارش مشاهده کرد، زیرا تمسک به روش‌های غیرپزشکی جای پیشگیری و درمان مؤثر را گرفته و در عمل فرصت طلایی درمان بیماری سرطان گوارش را که بین شش ماه تا یک سال بعد از ظهور علائم است، از بین می‌رود.

- زیارت‌گاه‌ها و اماکن مقدس، قدمگاه‌ها و درختان مقدس در فرهنگ عامه ترکمن‌ها با عامل توسل پیوند یافته و بر انگاره تقدیرگرا تأثیرگذارند.
- در پدیده اماکن مقدس دو عامل توسل و تبرک انگاره تقدیرگرا را تشدید و تقویت می‌کنند.
- زیارت در فرهنگ عامه ترکمن‌ها کارکرد مانایی را در شرایطی که بقای فرد یا گروهی را به خطر می‌اندازد، پیدا کرده است. این قدرت بیشتر از طریق نذورات به‌دست می‌آید. از این جهت نذورات در فرهنگ ترکمن‌ها دارای اهمیت است. آن‌ها حضور در این اماکن و رفع حاجت را از جانب آنان مجرب برمی‌شمرند.
- درختان مقدس نیز در جامعه مورد مطالعه هم از جنبه توسل دارای کارکرد بوده و هم از جنبه طلسمات دارای کارکرد هستند.
- ادبیات شفاهی در جامعه مورد مطالعه بیشتر متمرکز بر دو گذار زندگی (تولد و ازدواج) شکل گرفته است. هرچند در ادبیات شفاهی ترکمن مسائل آموزشی زیادی با کارکردهای آشکار و پنهان وجود دارد و تأثیرهای زیادی در شکل‌گیری فرم مطلوب جامعه ایجاد می‌کند، اما در هر شکل در جریان پرورش اولیه و ثانویه مردمان بر انگاره تقدیرگرایی نقش داشته و درمجموع تقویت‌کننده این انگاره است.
- بیشترین تأثیر در انگاره تقدیرگرا متعلق به هودی‌ها (لالایی‌ها) در پرورش اجتماعی اولیه در دوران کودکی و لاله‌خوانی در پرورش اجتماعی ثانویه در دومین مناسک گذار (ازدواج) قابل مشاهده است.
- افزون بر این نمونه‌های متعددی از ضرب‌المثل‌ها، متل‌ها و کنایات و... در جامعه مورد مطالعه یافت شد که در پرورش اجتماعی ثانویه در شکل‌گیری انگاره تقدیرگرا تأثیرگذارند.

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... _____ پیام صدریه و همکاران

- باورهای تقدیرگرایانه یکی از موانع ذهنی برای انجام رفتارهای پیشگیرانه است که بر پایه اقبال، بخت و سرنوشت مقرر شده است. بدین ترتیب در بین جامعه مورد مطالعه انگاره تقدیرگرا که از مجموعه‌ای از عوامل به‌ویژه فولکلور شکل می‌گیرد، عنصر غربالگری، پیشگیری و درمان مؤثر را درمورد بیماری‌های صعب‌العلاج به تأخیر می‌اندازد و در نظام سلامت ایجاد اخلال می‌کند.

- در پاسخ به پرسش اول فولکلور چگونه در برساخت اجتماعی انگاره تقدیرگرا ایفای نقش می‌کند. همانگونه که تبیین شد، بیشترین تأثیر در دو گذار نخست زندگی قابل بررسی است. هودی‌ها که برگرفته از تجربه زیسته مادران در قوم ترکمن است، همواره تقویت‌کننده انگاره تقدیرگراست که در آغازین روزهای زندگی در گوش کودک زمزمه می‌شود و در پرورش اجتماعی کودک ایفای نقش می‌کند. همین مضامین مبتنی بر انگاره تقدیری در ترانه‌ها و افسانه‌های دوره نوجوانی نیز نقش می‌بندد و سپس در گذار دوم زندگی (ازدواج) همراه با شرایطی که کاملاً امری تقدیری است تقویت می‌شود. این امر در پرورش ثانویه این قومیت امری مؤثر است. بدیهی است که اندیشه تقدیرگرا در شیوه زندگی به‌ویژه نحوه مواجهه با مسائل و مصائب ازجمله بیماری‌ها نقش‌آفرین است. از این منظر سه مسئله مؤثر در درمان بیماری شایع در جامعه مورد مطالعه یعنی غربالگری، پیشگیری و درمان مؤثر به تعویق می‌افتد. با توجه به اینکه فاصله زمانی بین بروز علائم و متاستاز در بیماری صعب‌العلاج سرطان گوارش بسیار کم است، عدم مراجعه برای درمان مؤثر موجب بروز متاستاز و مرگ بیمار می‌شود.

- در پاسخ به پرسش دوم درمورد ویژگی‌های فرهنگ عامه در جامعه ترکمن، نقش عوامل دینی ازجمله زیارت مبتنی بر توسل، تبرک و ندورات بررسی شد. همچنین آنچه از مقدسات در سه عنصر زیارتگاه، قدمگاه و درختان مقدس مطرح بود و نحوه کارکرد

آن در جامعه مورد مطالعه بررسی شد. همچنین ادبیات شفاهی در جامعه مورد مطالعه براساس هودی‌ها، نغمه‌های زنان و دختران ترکمن و ضرب‌المثل‌ها از زاویه دید انگاره تقدیرگرا مورد اشاره قرار گرفت. از این منظر چنین استنتاج می‌شود که فولکلور یکی از عوامل مؤثر در ایجاد انگاره تقدیرگرا در جامعه مورد مطالعه است.

- در پاسخ به پرسش سوم درباره مظاهر تأثیرگذار فرهنگ عامه بر انگاره تقدیری بیشترین تأثیر که در پرورش اجتماعی اولیه شکل می‌گیرد، هودی‌ها و لالایی‌ها هستند که در ناخودآگاه ضمیر خردسال نقش می‌بندند و پس از آن عوامل تقویت‌کننده در دوران کودکی و نوجوانی نغمه‌ها و ترانه‌ها و قصه‌ها و افسانه‌هایی که در تقویت انگاره تقدیرگرا مؤثر است. پس از آن در پرورش اجتماعی ثانویه نغمه‌های زنانه از جمله لاله‌ها نقشی مؤثر دارند.

پی‌نوشت‌ها

۱. جهت اطلاع بیشتر ر.ک. ملک‌زاده، ر.، و فضل‌اللهی، ن. (۱۳۹۳)، مطالعه هم‌گروهی استان گلستان.

2. Folklore

3. Folk

4. lore

۵. به‌عنوان نمونه زیارتگاه زکریای نبی و خالد نبی.

۶. برای نمونه می‌توان از قدمگاه بهاء‌الدین نقشبند یاد کرد.

۷. درخت داغدان در ترکمن‌صحرا از اصالت و تقدس بالایی برخوردار است.

۸. در ترکمن‌صحرا از لالایی با عنوان هودی یاد می‌کنند.

۹. بانوی ترکمنی تمایل به ذکر نام خود نداشت. از این‌رو از منظر امانت‌داری از ذکر نام وی صرف‌نظر می‌شود.

۱۰. در پیشینه فرهنگی ترکمن‌ها بیماری ناشی از وجود شرور در وجود آدمی نشئت می‌گیرد. شرور

بیشتر از اجنان و ارواح پدید می‌آید. بنابراین برای دفع بیماری یا شرور متمسک به آیین‌ها و

بررسی مردم‌شناختی فرهنگ عامه در شکل‌گیری... _____ پیام صدریه و همکاران

مناسکی می‌شدند که از آن با عنوان آیین‌های شفا یاد می‌شود. هرچند طرح این مسئله مقاله مستقلی می‌طلبد، لکن به‌عنوان توضیحاتی اندک لازم به‌نظر می‌رسد که از آیین پری‌خوانی که یکی از آیین‌های شفا بر پایه پدیده شمنیسم است یاد کرد. پری‌خوانی هرچند اکنون رواج ندارد، اما آثار آن را به افزودن عناصر اسلامی در آیین ایشانی می‌توان باز یافت. آیین ایشانی از دو منظر در میان ترکمانان رواج دارد. یک رویکرد مبتنی بر دعانویسی و بهره‌مندی از خواص آیات و ادعیه در رفع بیماری است. اما در رویکردی دیگر به دفع اجنان و شرور درواقع ادامه همان سنت پری‌خوانی است که توسط ایشان‌های طوایف مقدس هنوز در جریان است.

منابع

- الکساندر، ج. (۱۴۰۲). *برنامه قوی در جامعه‌شناسی فرهنگی*. ترجمه م. وفایی. تهران: نشر نگاه معاصر.
- بلوکباشی، ع. (۱۳۸۸). *در فرهنگ خود زیستن، به فرهنگ‌های دیگر نگرستن*. تهران: گل‌آذین.
- پاکتچی، ا.، و درزی، ق. (۱۳۹۳). *نقش ترجمه فرهنگی در مطالعات میان‌رشته‌ای با تأکید بر نشانه‌شناسی فرهنگی*. *مطالعات میان‌رشته‌ای*، ۴، ۳۳-۴۹.
- جرجانی، م. (۱۳۹۴). *ایرانیان ترکمن*. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- روح‌الامینی، م. (۱۳۷۹). *گرد شهر با چراغ (مبانی انسان‌شناسی)*. تهران: عطار.
- شادمهر، ا. (۱۳۷۷). *ترانه‌های کودکان ترکمن*. گنبد کاووس: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی مختومه‌قلی فراغی.
- شادمهر، ا. (۱۳۷۷). *نعمه‌های زنان ترکمن*. بی‌جا: حاجی‌طلائی.
- فکوهی، ن. (۱۴۰۰). *تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی*. تهران: نشر نی.
- قرائی مقدم، ا. (۱۳۸۸). *مبانی جامعه‌شناسی*. تهران: ابجد.
- قوجق، ی.، و... (۱۳۸۴). *۹۰ افسانه برای نوجوانان*. تهران: قدیانی.
- قوجق، ی. (۱۳۷۶). *گونه‌های مختلف ادبیات شفاهی مردم ترکمن*. شعر، ۲۱، ۱۲۲-۱۳۳.

کمالی، م.ش.، و عسگری خانقاه، ع.ا. (۱۳۷۴). *ایرانیان ترکمن: پژوهشی در مردم‌شناسی و جمعیت‌شناسی*. تهران: اساطیر.

گیرتز، ک. (۱۳۹۸). *تفسیر فرهنگ‌ها*. ترجمه م. ثلاثی. تهران: ثالث.

لومبار، ج. (۱۳۹۷). *مبانی نظری مردم‌شناسی*. ترجمه ج. رفیع‌فر. تهران: خجسته.

معطوفی، ا. (۱۳۸۳). *تاریخ، فرهنگ و هنر ترکمان*. تهران: انجمن آثار مفاخر ایران.

ملکزاده، ر.، و فضل‌اللهی، ن. (۱۳۹۳). *مطالعه هم‌گروهی استان گلستان*. تهران: میرماه.

منابع شفاهی:

نیازی ساعی، ع.، مدیرعامل بنیاد مختومقلی فراغی، ۷۰ ساله، ساکن گنبد.

قوجق، ی.، نویسنده و پژوهشگر، ۵۷ ساله، ساکن تهران (ترکمن تبار).

کلتی، ا.، نویسنده و پژوهشگر، ۶۰ ساله، ساکن گنبد.

کریمی، آ.، دبیر بازنشسته، پژوهشگر، ۶۰ ساله، ساکن گنبد.

آق‌آتابای، ا.، خانه‌دار، ۵۰ ساله، ساکن گنبد.

References:

- Alexander, J. C. (2003). *The meanings of social life: A cultural sociology*. Oxford University.
- Bulookbashi, A. (2000). *Culture: living in one's own & gazing on other's*. Golazin.
- Fakouhi, N. (2022). *History of thought and theories of anthropology*. Ney Publishing.
- Geertz, C. (2021). *The interpretation of cultures: selected essays* (translated by M. Solasi). Salles Publication.
- Gharayi Moghadam, A. (2010). *Foundations of sociology*. Abjad.
- Ghojogh, Y. (2006). *90 stories for teenagers*. Ghadyani.
- Ghojogh, Y. (2008). Various genres of Turkmen oral literature. *She'r Quarterly*, 21, 122-133.
- Jorjani, M. (2016). *Turkmens of Iran*. Cultural Studies Office.
- Kamali, M., & Askari Khaneghah, A. (1996). *Turkmens of Iran: The study in anthropology and demography*. Asatir.
- Lombard, J. (2019). *Introduction to ethnology*. Khojasteh Publication.
- Malekzadeh, R., & Fazlollahi, N. (2015). *Golestan cohort study*. Mirmah Publication.

- Matoofi, A. (2003). *Turkman history, culture & arts*. Society for the National Heritage of Iran.
- Pakatchi, A., Darzi, G. (2015). The role of cultural translation in interdisciplinary studies; with the emphasis on the cultural semiotics patterns. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 4, 33-49.
- Panter-Brick, C., & Eggerman, M. (2018). The field of medical anthropology in science & medicine. *Social Science & Medicine*, 196, 233-239.
- Rouh al-Amini, M. (1999). *Around the city Lantern (principles of anthropology)*. Attar. Shadmehr, A. (2000). *Children's songs of the Turkmen*. Makhtumgholi Faraghi Cultural Publishing Institute.
- Shadmehr, A. (2000). Songs of Turkmen women. Haji-Talaei.
- Trondman, M. (2011). *Clifford Geertz and the Strong program: The human sciences and cultural sociology*. In J.C. Alexander. *Interpreting Clifford Geertz* (pp. 145-166).

Oral Sources

- Agh-Atabay, E. (2025). Personal interview. Housewife, 50 years old, resident of Gonbad
- Ghojogh, Y. (2025). Personal interview. Writer and researcher, 57 years old, resident of Tehran (of Turkmen origin).
- Karimi, A. D. (2025). Personal interview. Retired teacher and researcher, 60 years old, resident of Gonbad.
- Koltah, E. (2025). Personal interview. Writer and researcher, 60 years old, resident of Gonbad.
- Niazi Saei, A. (2025). Personal interview. CEO of the Makhtumgholi Faraghi Foundation, 70 years old, resident of Gonbad.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی